

Franc Zdravec: *Slovenski roman dvajsetega stoletja. Tretji analitični del in sinteze*. Murska Sobota: Franc-Franc (zbirka Misel o slovenski besedi), Ljubljana: SAZU in ZIFF, 2005. 384 str.

Težišče raziskav literarnega zgodovinarja akademika prof. dr. Franca Zdravca so novejša obdobja slovenske književnosti. Zadnja leta se je sistematično loteval zlasti sodobnega slovenskega romana. Knjižni rezultat njegovih analitičnih raziskav in izpeljanih sintez romaneskne proze je literarno-zgodovinska trilogija z naslovom *Slovenski roman 20. stoletja*. S svojim izborom analiziranih besedil je avtor poudaril pomembne mejnike slovenskega romana in njegovih stilnih sprememb ter slovenskega literarnega ustvarjanja nasploh. Prvi dve knjigi sta izšli pri Pomurski založbi leta 1997 in 2002. Obravnavano tretjo knjigo pa so leta 2005, na Zdravčev jubilejni osemdeseti rojstni dan, izdale založba Franc-Franc, Slovenska akademija znanosti in umetnosti ter Znanstveni inštitut Filozofske fakultete.

Prva knjiga je namenjena samo analitičnim študijam romaneskni besedil. Franc Zdravec v njej obravnava dvainšestdeset romanov. S teoretskimi, primerjalnimi in kulturološkimi metodami opredeli slovenski roman od realistično-simbolističnega do postmoderne in naprej. Druga monografija vsebinsko obsega petinpetdeset romanov, katerim je dodan še sintetičen pregled v treh poglavjih: Pogledi na roman in na umetnostne straže, Zamisli o romanesknem junaku in nekaj njegovih obrazov in Smisel in nesmisel tujih besed/jezikov v romanih. *Slovenski roman 20. stoletja* s podnaslovom *Tretji analitični del in sinteze* prav tako prinaša obsežen opus romaneskni del (enaintrideset romanov devetindvajsetih

slovenskih pisateljev/-ic). Med njimi je večina takih, ki jih bralci zelo dobro poznajo, nekaj pa tudi manj znanih.

V tretji analitično-sintetično zasnovani knjigi je v ospredju tehten, premišljen, sistematičen in poglobljen prikaz besedil in njihovih vsebin. Raziskana je ljubezenska, duhovna, socialna in vojna tematika ter narodnostna, družbena in religiozna problematika. Monografija je zanimiva za raznovrstno publiko in je namenjena širšemu krogu bralcev. Pregled romaneskni del je skozi celo monografijo podoben. Najprej Zdravec razkrije avtorjevo motivacijo za nastanek besedila, nadaljuje z obsežno vsebinsko analizo in interpretacijo fabule skupaj z osrednjo problematiko in idejo romana. Velik poudarek nameni usodi literarne osebe in/ali skupnosti, naroda. Temu največkrat sledi slog pisanja, ki je obogaten s pomembnimi citati iz dela, in jezikovnostilna vprašanja. Zdravec pogosto doda tudi svoje osebno vrednotenje in oceno umetnostnega besedila. Skozi analizo romaneskni del je mogoče zaslediti iskanje primerjalnih podobnosti in razlik z drugimi romani. Avtor bralca, predvsem strokovno javnost, večkrat nagovori, ga sprašuje in mu postavlja retorična vprašanja. Dodani so tudi literarnokritični in literarnozgodovinski odzivi na posamezno romaneskno delo. Na trenutke se zdi delo blizu esejiziranja. Predstavljeni romani so vsebinsko, snovno, tematsko, slogovno in jezikovno raznoliki, vendar je monografija pregledno delo, saj so besedila sistematično razdeljena v štiri tematska poglavja: Zarje

in somračja ljubezni, Poleti in prepadi duha, Družbeno socialni obrazi in Odmevi vojne. Drugi del monografije predstavlja sinteza v petih poglavjih: Pripovedna vrsta romana, Knjižno in narečno v romanu, Slogovne oblike romana, Romaneska fantastika, Romaneske pokrajine in Značilne teme. Na koncu je dodana bibliografija obravnavanih avtorjev in njihovih romanov v prvi, drugi in tretji knjigi.

Zarje in somračja ljubezni. Avtor nas v prvi razdelek romanov uvede s Cankarjevo *Hišo Marije Pomočnice* (1904). Zgodba je razpršena na dva svetova; na eni strani je ujetost v boleče in izmaličeno telo ter družbena in družinska pokvarjenost, na drugi strani pa je zatekanje deklic v sanjski in mistični abstraktni svet. Razprava o romanu Berte Bojtu - Boeta *Ptičja hiša* (1995) se zaključuje z avtorjevim pomenljivim vprašanjem, ali je zgodba čista izmišljotina ali ima morda resnično balkansko ozadje. V Novakovem romanu *Na začetku je bila ljubezen* (1997) gre za reševanje problematike, ali so v življenju pomembnejša čustva, kot je ljubezen, ali je na prvem in edinem mestu le materialna preskrbljenost. V romanu *Pena majskega vala* (1998) Marija Čuk opisuje, kako jezikovna in rasna nestrpnost preprečujeta ljubezen med Slovencem in Italijanko. Zdravec nadaljuje s prvoosebim romanom *Con brio* (1998) avtorice Brine Švigelj Mérat, kjer gre za moško samoizpovedno erotiko in njegovo perverzno. Sledi kompozicijska in vsebinska opredelitev romana *Slepi potnik* (1999) avtorja Dušana Merca ter življenjsko večplastni roman v treh novelah *Ločil bom peno od valov* (2003) Ferija Lainščka. Sklop romanov z ljubezensko tematiko Zdravec zaključuje z *Boštjanovim letom* (2003) Florjana Lipuša, v katerem sta opisani dve vrsti ljubezni – ljubezen dečka do matere, ki so mu jo Nemci pregnali v koncentracijsko taborišče, in hrepenenjska ljubezen do oddaljenega dekleta.

Poleti in prepadi duha. Drugi sklop se začne z romanom Miška Kranjca *Macesni nad*

dolino (1957). *Galjot* (1978) Draga Jančarja je roman z zgodovinsko snovjo in sodobno literarno idejo ter simbolično metaforo o minljivosti in sedanjosti. V romanu Dimitrija Rupla *Maks* (1983) Zdravec ugotavlja prepletanje resničnosti in sanj. Avtor nadaljuje z Blatnikovim romanom *Plemenice in solze* (1987), ki je fikcija o viziji človeka in človeštva. Razdelek avtor zaokroži s Sterletovim romanom *Človek z zamudo* (1989), Gradišnikovim *Nekdo drug* (1990), romanom *Skarabej in vestalka* (1997), ki ga je napisal Feri Lainšček, in *Milovanjem* (1998) Nine Kokelj.

Družbeno socialni obrazi. V tem sklopu besedil Franc Zdravec bralcem predstavi romane, kjer je v ospredju usoda človeka in družbe. Najprej analizira roman *Na Poljani* (1907), ki ga je napisal Ksaver Meško, in nadaljuje s satiričnim delom *Višnjeva repatica* (1920), v katerem Vladimir Levstik na komičen in tragikomičen način pripoveduje, kako se njegovi epski junaki podijo za intimno in družbeno izpopolnjenostjo. Roman Miška Kranjca *Do zadnjih meja* (1940) ima zelo malo epskih prizorov, večina spopadov z družbo se dogaja v domišljijem svetu glavne osebe. Zgodba Ingoličevega romana *Na splavih* (1940) temelji na natančnih študijah ljudi in okolja. Osrednji problem je hlastanje za denarjem in materialno preskrbljenostjo, zaradi česar ljubezen in volja po duhovnem delu nimata nobene vrednote. Sledi pokrajinsko in narečno močno obarvan roman Stanka Kociperja *Goričanec* (1942). Vpogled v socialno in družbeno tematiko Zdravec zaključuje s Koprivčevim romanom *Pot me pelje v dolino* (1965) in Rožančevimi *Hudodelci* (1987).

Odmevi vojne. V zadnjem razdelku se avtor posveča literarni interpretaciji romaneskni del z vojno tematiko in nacionalno idejo. V romanu *Doberdob* (1940) Voranc opisuje narodno zavest slovenskega junaka v uporuh zoper avstrijsko državo. Pahorjev roman *Mesto v zalivu* (1951, 1989) predstavlja razslovenjenje in kulturni genocid nad

Slovinci v Trstu po kapitulaciji Italije in razpadu fašistične oblasti. Sledi roman *Daljave* (1961) Mateja Bora in roman literarno zelo razgledane pisateljice Mire Mihelič *Ogenj in pepel* (1971). Svetinov *Ognjeni Plaz* (1972) je kot mozaik sestavljen iz več zgodb, ki opisujejo resnično še živeče in mrtve borce bataljona 31. divizije NOV in POJ. Nato se avtor posveti analizi kriminalnega romana *Rolandov steber* (1991) Sergeja Verča. Zadravec analitični del monografije zaključí z avtobiografsko-rodovnim in političnim Snojevim romanom *Gospod Pepi* (2000) ter vojnim romanom Miloša Mikelna *Poročnik z Vipote* (2002).

Sinteze. V prvem poglavju z naslovom **Pripovedna vrsta romana** avtor poudarja, da so romaneskne teme od romana do romana podobne, vendar so različno oblikovane, zato je za roman kot pripovedno obliko značilen zakon spremenljivosti in različnosti. Poleg tega ugotavlja, da je opis jedro zgradbene tehnike, ki pa kljub temu ne predstavlja edinega pripovednega sredstva romana. Današnji roman je bolj kot k opisovanju zunanje predmetnosti usmerjen k opisovanju človekove notranjosti, torej je bolj izpovedni.

V poglavju **Knjižno in narečno v romanu** Franc Zadravec bralcem predstavi knjižno in narečno besedo v romanih 20. stoletja. Miško Kranjec v svoja dela vnaša prekmursko in gorenjsko narečje. Stanko Kociper in Ivan Potrč ponujata vpogled v Prlekijo in prleški govor. Poleg njih narečno in tudi arhaično besedje v svojih romaneskni delih zapisujejo še Boris Pahor, Vladimir Kavčič, Marjan Tomšič, Florijan Lipuš in Feri Lainšček.

Tretje poglavje **Slogovne oblike romana** je namenjeno predstavitvi različnih tipov romana. V 20. stoletju prevladuje realistični roman. Avtor v nadaljevanju predstavi in s konkretnimi romanesknimi deli podkrepi še simbolistični, impresionistični, ekspresionistični, »eksistencialistični«/modernistični in stvarni roman ter roman v pismih, roman brez dialoga in na koncu še zaprti ter odprti roman.

V poglavju **Romaneska fantastika** so opisane fantastične prvine v Bartolovem *Alamutu* (1938), v romanu Ferija Lainščka *Skarabej in vestalka* (1997), *Smrt na počitnicah* (1997) Igorja Torkarja in v tekstih *Pastorola* (1995) ter *Nimfa* (1999) Vlada Žabota.

Sledi peto poglavje z naslovom **Romanes-kne pokrajine**, v katerem so iz romanov dvajsetega stoletja opisane in izpisane različne estetske razglednice od Slovenskih goric, ptujskega polja, bizeljskih hribov, koroških in gorenjskih gora, dolenskih in belokranjskih hribov, kraške pokrajine ter morja – torej pokrajine od Mure do Jadrana, od Drave do Kolpe in Krke.

Franc Zadravec sintetični del monografije zaključí s poglavjem **Značilne teme**. Romane razvrsti v šest tematskih sklopov z naslovi: Zarje in somračja ljubezni, Generacijski roman, Zdomec, sezonec, Romanopisec v tujem okolju, Nacionalna ideja, etnocidni sosedje, narodni razdor, tragika humane ideje in Politični roman.

Avtor tudi v tej monografiji, tako kot v svojih drugih delih, ostaja zvest subjektivnim literarno-estetskim merilom vrednotenja in lastni presoji estetske vrednosti literarnega dela. Za literarnozgodovinske študije Franca Zdravca je značilno poudarjanje posameznikov in narodne usode, načina umetniško-estetske upodobitve slovenskega bivanja v dvajsetem stoletju in pisateljevega etičnega čuta – tako je tudi v pričujočem delu. Avtor v predstavljeni knjigi udejanja že večkrat preizkušeno idejno-metodološko smer. V svojih delih, podobno kot tudi nekaj drugih literarnih zgodovinarjev njegove generacije – Boris Paternu, France Bernik in Štefan Barbarič, imanentno interpretacijo vključi v okvir nacionalne zgodovine. Zadravec v svojih literarnoteoretičnih analizah in interpretacijah nacionalne literature, predvsem sodobnih slovenskih del, podaja umetniško-estetske elemente literarnega dela v okviru zgodovinskega, idejnega, socialnega in psihološkega konteksta. Prepoznavna

značilnost Zadravčeve immanentne metode je, da v interpretacijah postavlja vse med seboj skladne sestavine dela tudi v zgodovinski kontekst nastanka. Poleg *Slovenskega romana 20. stoletja* je na podlagi takšne metodološke usmeritve napisal tudi sintetični pregled novejših dob v *Slovenski besedni umetnosti v drugi polovici dvajsetega stoletja* (1974), pred tem je sodeloval v kolektivnem delu *Slovenska književnost 1945–1956* (1967), skupaj s Pogačnikom je oblikoval *Zgodovino slovenskega slovstva I–VIII* (1968–1972) itd.

Monografiji bi lahko očitali le to, da avtor preveč pozornosti namenja samemu poteku romanesknega dogajanja in duševnemu profilu književnih oseb, medtem ko

jezikovno-slogovna analiza in aktualizacija romana z literarno-estetskimi in idejnimi tokovi modernizma ter postmodernizma zavzema bistveno manjši obseg, kot bi si to želeli.

Zaključim lahko z mnenjem, da je monografija Franca Zdravca zelo pomemben prispevek k raziskovanju slovenskega romana dvajsetega stoletja, nepogrešljivi pripomoček študentom slovenske književnosti, zaradi Zadravčevega poljudnega razpravljalnega sloga pa prijetno branje tudi neslovenistom.

Špela Ašenberger

Žalec

spela.asenberger@email.si

Zofka Kveder: *Zbrano delo*. 1. knjiga. Uredila in opombe napisala Katja Mihurko Poniž. Maribor: Študentska založba Litera, 2005 (Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev). 560 str.

Pa smo jo le dočakali, prvo uvrstitev pisateljice v Zbrana dela slovenskih pesnikov in pisateljev! V 213. knjigi zbirke slovenskih klasikov je častno mesto med 31 Slovenci, mojstri peresa, od najstarejšega Linharta do najmlajšega Primoža Kozaka, leta 2006 (z letnico 2005) končno pripadlo tudi eni izmed Slovenk. Tisti, katere življenje se je v Zagrebu izteklo pred osemdesetimi leti in ki je v širši slovenski zavesti trdno zasidrana kot ena prvih slovenskih literarnih ustvarjalk, manj trdno kot borka za pravice žensk, skorajda neznana pa je kot prevajalka, publicistka in pisateljica, ki je objavljala tudi v nemščini in hrvaščini. Tisti ženski torej, v zvezi s katero govorcem slovenščine pri rabi njenega priimka tako v pogovornem jeziku kot v pisanju o njej skorajda po pravilu še zmeraj ne umanjka obrazilo -ova, čeprav z imenom in priimkom že več desetletij služi tudi ponazoritvi rabe nestičnega vezaja »med prvotnim in privzetim priimkom« v Slovenskem pravopisu. *Zbrano delo* Zofke

Kveder torej, *Kvedrove* za nekatere in v nekaterih (jezikovnih) situacijah, Zofke Kveder - Jelovšek po pravopisu (in v času njenega prvega zakona s hrvaškim pesnikom moderne, Vladimirjem Jelovškom).

Več oblik rabe pisateljčinega imena (kritiki so jo pokroviteljsko imenovali le Zofka, »naša Zofka« so jo klicali tisti, ki jim je bila blagohotna urednica), kombinacije njenega imena in priimkov (npr. Zofka Kveder Demetrovič v drugem zakonu s hrvaškim politikom Jurajem Demetrovičem) ter le imena in priimka (Zofka Demetrovič) je za izhodišče razmišljanja o življenju Zofke Kveder (1878–1926) v drugem delu svoje monografije o pisateljici: *Držno drugačna: Zofka Kveder in podobe ženskosti* (Delta, 2003) vzela tudi urednica ZD Zofke Kveder, Katja Mihurko Poniž – profesorica nemščine, literarna komparativistka, dramaturginja in »ena izmed prvih doktoric ženskih študij in feministične teorije na Univerzi